

OAMENI DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ DIN JUDEȚUL BACĂU

Dorinel ICHIM

Atunci când cugetul se îndreaptă spre cele mai ascuțite minți pe care le-a avut un sat, un oraș, un municipiu sau un județ, gândul ne duce la vorbele cronicarului care spunea, nu lipsit de modestie, că "Nasc și la Moldova oameni". Parafrazându-l, am putea spune, fără să exagerăm, că asemenea oameni s-au născut și la Bacău. Pământul, vlăguit de truda țaranului, frământat cu sângele din care acesta s-a zămislit, a hrănit și crescut în fostul ținut al Bacăului trei domnitori: Ștefan cel Mare și Sfânt, Tomșa Vodă și Gheorghe Ștefan. De la ei ne-au rămas fapte de vitejie, curțile, bisericile – toate înscrind o pagină importantă de istorie a Moldovei. Dar acestora nu s-a gândit nimeni să le facă o casă memorială, să boteze localitatea unde s-au născut cu numele lor (cu excepția lui Ștefan cel Mare).

Ca pe întregul cuprins al țării, și în rețeaua muzeistică băcăuană Casele memoriale au ocupat și ocupă un loc important, marcând astfel prezența unor personalități notorii în domeniile atât de variate ale științelor, artelor plastice, literaturii, politicii, muzicii și pedagogiei. Dacă ar fi să facem o clasificare a acestor personalități, am putea spune că lor le-au fost închinată case memoriale, așezăminte de cultură, expoziții omagiale, puncte muzeistice.

În calitatea de director al Muzeului Județean de Artă și Etnografie Bacău, avem în subordine o parte din Casele memoriale: ale scriitorului simbolist GEORGE BACOVIA și pictorului NICU ENEA. Ca muzeograf am participat la amenajarea unor astfel de așezăminte culturale cum ar fi ENESCU – ROSETTI-TESCANU și punctul memorialistic GRIGORE TABĂCARU de la Hemeiuși.

Și cum sesiunea de comunicări, pe care cu multă pricepere și profesionalism ați organizat-o, se referă la muzeele memoriale, trebuie să facem precizarea că pe teritoriul județului Bacău nu dispunem de asemenea instituții de cultură.

Nu că nu am fi avut asemenea personalități, dar nu s-a practicat o asemenea denumire. În schimb, avem de remarcat prezența a două instituții cu răsunet internațional: **Centrul Internațional de Cultură ROSETTI-TESCANU – GEORGE ENESCU** de la Tescani și **Centrul Internațional de Cultură și Arte GEORGE APOSTU** din Bacău. După cum rezultă din titulatura lor, ambele au fost, inițial, un "așezământ de cultură" și, respectiv, un punct muzeistic. Importanța lor, din punct de vedere cultural și artistic, a depășit cadrul european, ei înscriindu-se în panteonul universal, Enescu în calitate de mare muzician, iar G. Apostu ca mare sculptor. Aceste două instituții au fost, la început, în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor, pentru că astăzi să depindă de acesta numai Tescanii. În ambele instituții se desfășoară activități culturale de mare prestigiu, fiind invitați oameni de cultură, muzicieni, artiști plastici, scriitori, organizându-se expoziții, tabere internaționale de creație, concerte simfonice, simpozioane etc.

Categoria cea mai numeroasă o constituie Casele memoriale. Le-au fost închinată astfel de lăcașuri scriitorului George Bacovia, pictorului Nicu Enea,

în municipiul Bacău, savantului Ion Borcea la Racova, omului de știință Ion Ionescu de la Brad și celui care a fost Gheoghe Gheorghiu-Dej la Moinești.

Celor care, din diverse motive, nu li s-a putut organiza o asemenea unitate muzeală, le-au fost amenajate puncte muzeale sau expoziții memoriale: pedagogului Gr. Tăbăcaru la Hemeiuși, arheologului Vasile Pârvan la Perchiu-Huruiesti, lui Ion Luca la Bacău, lui Iulian Antonescu în Muzeul de istorie ce-i poartă numele la Bacău. Își așteaptă rândul să i se organizeze o astfel de casă memorială vornicul Vasile Alecsandri a cărui locuință nu are, deocamdată, un regim juridic favorabil, fiind cumpărată de o firmă româno-italiană. De asemenea, casa Cancicov, aflată într-o stare bună de conservare, va fi transformată într-o instituție cultural-muzeală.

Din categoria clădirilor cu o arhitectură specifică sfârșitului de secol XIX face parte și Palatul Ghika din Comănești, care a căpătat statutul de muzeu orașenesc în anul 1989, aici aflându-se două expoziții: una la parter reprezentând etnografia Văii Trotușului din microzona de munte și alta, la etaj, cu o expoziție de artă contemporană.

Casa memorială GEORGE BACOVIA

În Bacău, pe strada ce poartă numele poetului, la nr. 13, în clădirea care i-a aparținut, se află Casa memorială închinată unuia dintre cei mai mari simbolisti ai secolului al XX-lea.

Deschisă pentru prima dată publicului în anul 1971, când se împlineau 90 de ani de la naștere, casa este pusă la dispoziție, de 30 de ani încoace, tuturor celor ce vor să-i pășească pragul.

Pe numele său adevărat de Gheorghe Vasiliu, poetul a folosit pentru prima dată pseudonimul de George Bacovia pe când colabora la revista "Arta" din Iași. Se pare că de atunci el va fi adoptat definitiv acest nume.

Casa memorială GEORGE BACOVIA cuprinde un număr de 5 încăperi, dispuse astfel: într-una se află o expoziție documentară ce cuprinde vitrine și panouri cu documente inedite cum ar fi acte de stare civilă, scrisori, manuscrise, fotografii, ediții princeps ale tuturor operelor lui George Bacovia, mărturii din presa vremii. Celelalte patru camere reconstituie ambianța în care a trăit și a creat poetul. Dintre obiectele originale pe care le putem întâlni aici consemnăm: masa de lucru, pianul, vioara, oglinzile de bronz cu cristal, fotolii, mobilierul de lemn încrustat, biblioteca, tablouri de familie, candelabre, obiecte de îmbrăcăminte etc.

Este necesar să facem precizarea că George Bacovia este poetul toamnei reci și umede, cu parcuri solitare, cu copacii desfrunziți, al verii toride de a cărei căldură cadavrele încet se descompun, al iernii aspre cu amurguri sumbre de metal, poetul deznădejdiei, al monotoniei, al frigului și al solitudinii.

La vârsta de 18 ani, în anul 1899, are loc debutul său literar la revista lui Macedonski "Literatorul" cu poezia "Și toate", semnând cu pseudonimul "V. George".

A absolvit în anul 1911 Facultatea de Drept, cotizând timp de 10 ani la Baroul avocaților din Bacău, fără a profesa vreodată.

Pe parcursul vieții sale editează revistele "Orizonturi noi" în 1915 și "Ateneul Literar" în 1925, cea de a doua împreună cu prietenul și fostul său coleg de școală, Tăbăcaru.

Vizitatorul poate lua contact cu o parte dintre volumele de poezii, ediții princeps și cu tomuri de poezii reeditate, cum ar fi: "Plumb" în 1916, "Scânteii galbene" în 1926, "Cu voi" în 1930, "Comedii în fond" în 1936, "Stanțe burgheze" în 1946, "Stanțe și versete", apărută postum, în 1970.

Opera sa a fost tradusă în mai multe limbi de circulație mondială: engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, rusă, armeană, maghiară, suedeză.

În dimineața zilei de 22 mai 1957 a trecut la cele veșnice, lăsând în urma lui atmosfera intimă a spațiului bacovian care se resimte și astăzi de către cei care îi pășesc pragul. Vocea lui, înregistrată pe disc, recită fără încetare versurile pe care le-a compus, le-a iubit și le-a înscris astfel în eternitate.

După ce a văzut casa memorială, vizitatorul poate trăi câteva clipe de reculegere pe aleile din grădină, unde pomii fructiferi și arbuștii cu poame, statuile și băncile îndeamnă la meditație.

Casa memorială NICU ENEA

A fost deschisă în anul 1971, în Bacău, fiind situată la nr. 31 pe strada ce poartă numele pictorului băcăuan. Înconjurată fiind din toate părțile de construcții noi de tip blocuri de locuințe și de spații comerciale, casa-vilă (parter și etaj), împreună cu triungiul de verdeață care marchează spațiul din jur, reprezintă o mică oază.

În pofida notorietății de care s-a bucurat în perioada interbelică, pictura sa nu este suficient cunoscută și integrată în circuitul valorilor plastice naționale. Casa memorială NICU ENEA din Bacău a luat ființă ca urmare a donației făcute de către soția acestuia, Elvira Enea, de asemenea cu preocupări în artele plastice, fiind profesoară de desen.

Din bogata activitate a pictorului băcăuan am consemna pe cele mai importante dintre manifestări:

– Participarea în anul 1928 la "Salonul Oficial", unde este răsplătit cu un premiu pentru lucrarea "La depănat".

– În anul 1929 deschide prima sa expoziție personală, la Ateneul Român.

– Împreună cu C. Bakoski deschide o expoziție în 1931, la Cartea Românească în sala Ileana, pentru ca în anul următor să deschidă alte două expoziții.

– În anul 1934 câștigă un concurs organizat pentru decorarea aripii drepte a Palatului regal.

Șase din cele 11 expoziții ce compun ciclul "Artele", care împodobeau Palatul regal, au fost distruse parțial în urma bombardării palatului de către aliați în anul 1944.

Din pictura monumentală a lui Nicu Enea menționăm biserica Sf. Voievozi din cartierul C.F.R. din Bacău, executată în 1939. Împreună cu G. Catargi a pictat plafonul ambasadei U.R.S.S. din București. În anii 1941-1942 a lucrat la renovarea Catedralei din Chișinău care, din cauza războiului, n-a mai fost sfințită.

După instalarea regimului comunist, deși a încercat să se implice în viața culturală a Bacăului și a țării, a fost stigmatizat cu sintagma de "pictor al curții regale".

Două lucrări ale sale, intitulate "Natură statică" și "Un dans național", au fost dăruite de statul român președintelui Indoneziei, Sukarno.

Se stingea din viață la 16 septembrie 1960, fiind înmormântat la Bacău, în cimitirul "Eternitatea".

În anul 1961 Muzeul din Bacău îi organiza o primă retrospectivă cu 66 de lucrări, urmată de o alta, în 1965, cu 128 de lucrări. Cea de a doua a fost itinerată în Iași, Brașov, Ploiești, Galați, Roman și Suceava. După trecerea pictorului la cele veșnice, soția sa, Elvira Enea, și-a pus toată energia în slujba păstrării și cinstitii memoriei sale. În anul 1970 ea decide să doneze muzeului din Bacău casa în care a locuit împreună cu pictorul și un număr mare de lucrări din creația acestuia, constând în 133 de picturi și 209 desene și grafică.

În anul 1971 s-a deschis Casa memorială din Bacău. Obiectele personale, expuse în casa memorială, etalate într-o ordine asemănătoare celei din timpul vieții pictorului, alături de cele 48 de tablouri din diferite perioade ale creației sale, reușesc să dezvăluie o personalitate sensibilă dar puternic conturată, etern îndrăgostită de frumusețea neamului său și a peisajelor patriei.

Casa memorială ION BORCEA

A fost organizată prin strădania specialiștilor de la Complexul Muzeal de Științe ale Naturii din Bacău. Casa memorială a fost locuința părintească din comuna Racova, județul Bacău, în al cărei cimitir se află depuse și rămășițele trupești ce odihnesc din anul 1936 în cavoul familiei.

Preocupările sale multiple cum ar fi: răspunderea didactică la Universitatea din Iași, conducerea Muzeului de istorie naturală din Iași, cercetarea științifică, participarea la congrese internaționale, toate vin să confirme și să întărească personalitatea omului de știință care a fost Ion Borcea.

Amplasată într-un peisaj cu copaci și brazi, casa de la Racova este tipică pentru arhitectura unor oameni înstăriți de pe la începutul secolului al XX-lea. Beciul încăpător, fundația solidă, prisma largă împreună cu camerele largi și spațioase, toate sunt atributele unei arhitecturi moldovenești tradiționale.

Transformată în Casă memorială, ea adăpostește imagini și amenajări care punctează activitatea savantului ce a fost un pionier al oceanografiei românești, alături de alte mari ramuri ale științelor naturii, în care s-a afirmat cu pregnanță Ion Borcea.

Celor care ajung pe meleagurile băcăuane le recomandăm cu căldură să poposească într-o oază de liniște la Casa memorială ION BORCEA, nu departe de orașul Buhuși, unde-l va găsi pe savant la el acasă, cu opera expusă în casa părintească.

Casa memorială ION IONESCU DE LA BRAD

Una dintre marile personalități ale secolului al XIX-lea, care a adus mari contribuții la modernizarea agriculturii românești, a fost Ion Ionescu de la Brad. Satul unde s-a născut, Brad, este astăzi component al comunei Negri, fiind așezat pe stânga Siretului, la adăpostul dealului Stânca.

Marele înaintaș, din neamul Isăceștilor, și-a adăugat la numele său de Ion Ionescu numele satului în care s-a născut și unde a fost proprietarul moșiei pe care el își pune în practică cea mai mare parte din planurile sale. Tot aici, la Brad, sunt înmormântați părinții, străbunii și chiar dânsul.

Loc cu adânci rezonanțe istorice, acropola de la Brad adăpostește, pe lângă urmele de locuire din epocile neoliticului și bronzului, și cetatea dacică Zargedava (sec. IV î.Hr. – sec. II d.Hr.). Am operat cu toate aceste date pentru că, la poalele acestei înălțimi, nu departe de apa Siretului, se află amplasată Casa memorială a celui care a fost Ion Ionescu de la Brad.

Aici el a dus o fructuoasă și susținută activitate, făcând primele experiențe agricole, inaugurând etapa cercetărilor comparative simple. A cultivat printre primii în Moldova sfecla de zahăr și floarea-soarelui. A realizat primele perdele arboricole de protecție a câmpului; a făcut o "fermă mică" și o "fermă mare", ambele experimentale. A întemeiat o școală de agricultură și a făcut o grădină botanică cu peste 700 de specii.

Deoarece din vechile construcții de pe moșie nu s-a mai păstrat nimic, Casa memorială închinată lui Ion Ionescu de la Brad a fost amenajată în școala satului, situată între troița satului și albia Siretului. Aici a fost amenajată o mică expoziție memorială.

În anul 1991, prin grija și strădania cercetătorilor și truditivilor în agricultură de la Stațiunea de Cercetare și Producție Legumicolă Bacău, s-a fixat pe un soclu placat cu marmură bustul de bronz al lui Ion Ionescu de la Brad.

La Brad, cu ocazia comemorărilor, se adună intelectualii Bacăului, mai cu seamă membrii Societății de Istorie și Retrologie Agrară, participând la slujbele religioase care se țin în biserica de lemn și la mormântul din cimitir și la pomenirile din Casa memorială.

Casa memorială GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

Dacă ar fi să nu facem nici o excepție în privința enumerării Caselor memoriale, am pomeni pe cea mai veche dintre ele. Este vorba de prima casă memorială, ridicată în perioada proletcultistă și dedicată celui care a fost Gheorghe Gheorghiu-Dej. Amenajată în orașul petroliștilor, Moinești, aceasta evidențiază personalitatea fostului conducător al Partidului Muncitoresc Român, pus de Stalin la conducerea României postmonarhiste. În cei 15 ani cât a stat în fruntea Republicii Populare Române, fostul conducător s-a bucurat de multă stimă, ridicându-i-se și o a doua casă memorială în orașul Bârlad, unde se născuse. Și pentru că toate acestea n-ar fi fost îndeajuns, orașului Onești de pe Trotuș i s-a dat numele de Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Trecerea timpului avea să sedimenteze nu numai faptele conducătorului, ci și respectul față de cel care a închinat țara lui Stalin. Desigur, cultul personalității lui Stalin avea să aibă influențe nefaste asupra conducătorilor statelor de *democrație populară* din Europa, deci și asupra României. Acesta se manifesta cu ocazia sărbătorilor politice ale noastre și ale Uniunii Sovietice: 1 și 2 mai, 23 și 24 august, 7 și 8 noiembrie, 30 decembrie. În aceste zile aveau loc parade, la care erau obligați să participe muncitorii, țărani, intelectualii și armata. Și cum nu era de ajuns, comuniștii au împânzit țara cu case memoriale cu iz politic, străzile cu plăci comemorative ale comuniștilor și ale caselor conspirative ale acestora. Aici se înscrie și preocuparea secției de propagandă a regionalei de partid Bacău de a deschide o casă memorială pentru fostul tovarăș de luptă Gheorghe Gheorghiu-Dej care se afirmase ca lucrător la sondele din Moinești. Din păcate aceasta a căzut în conul de umbră ceaușist, casa memorială de la Moinești fiind lăsată de izbeliște, năruindu-se la fel ca întreg eșafodajul comunist.

Casa memorială de la Moinești se compunea dintr-o singură încăpere (monocelulară) cu o mică curte cu pomi. În stânga intrării era pusă o placă comemorativă de către tovarășul Calimandric. Pe policioarele atârdate pe pereți se aflau etalate operele lui Dej. Pe măsuța de la intrare se afla condica de impresii cu o călmară și un toc. O pictură în ulei a unui artist plastic necunoscut atârna pe peretele din dreapta intrării. Casa memorială a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, înființată la un an după deces (1965), a funcționat, fiind "deschisă" și în prezent. La un moment dat, în locul operelor lui politice au apărut, în bătaie de joc, broșuri sanitare de prevenirea bolilor. După 1989 piatra comemorativă a fost tăiată și folosită ca suport pentru tablouri electrice. S-a stins casa memorială așa cum s-a stins comunismul: încet, dar sigur.

Centrul Internațional de Cultură ROSETTI-TESCANU – GEORGE ENESCU

Localitatea Tescani este legată de numele marelui muzician George Enescu și de conacul familiei Rosetti. Aici a compus marele muzician opera "Oedip" și tot aici, în casa soției sale, Maria Cantacuzino, s-au întrunit numeroase personalități culturale și istorice ale vremii.

Restaurată în deceniul al nouălea al secolului trecut, clădirea adăpostește în prezent Centrul Internațional de Cultură Rosetti-Tescanu – George Enescu. Interiorul a fost amenajat cu o expoziție care cuprinde mai multe încăperi: salonul de muzică, dormitorul, salonul de primire.

Anual se desfășoară aici mai multe activități de amploare națională și internațională: Festivalul "Enescu – Orfeul Moldav", "Tabăra internațională de Artă Plastică", "Gala tinerilor concertisti", expoziții, colocvii și simpozioane.

În curte, acolo unde se află o mică clădire cunoscută sub numele de "Merărie", a fost amenajată o galerie de artă contemporană, unde sunt expuse lucrările donate de către artiștii plastici participanți la taberele internaționale de creație. Biserica veche, aparținând ctitorilor din familia Rosetti-Tescanu, a fost reconstruită și reamenajată parțial, fiind pusă la dispoziția vizitatorilor.

În parc se află statuia lui Enescu și cripta construită pentru a adăposti resturile pământești, în eventualitatea când acestea, conform testamentului, vor fi readuse în țară.

Centrul Internațional de Cultură și Arte GEORGE APOSTU

La Bacău, după evenimentele din 1989, asistăm la un fapt de cultură cu totul aparte. Pe malul lacului de acumulare Bistrița, vizavi de insula de agrement, își avea Ceaușescu amenajată casa de oaspeți, una dintre cele aproximativ o sută din întreaga țară. În august 1990, în această casă a luat ființă Centrul Internațional de Cultură și Arte GEORGE APOSTU. Patronimul îl reprezintă pe sculptorul George Apostu, născut pe meleagurile băcăuane, în localitatea Stănișești. Personalitate de talie internațională, George Apostu este recunoscut de critica de specialitate drept un urmaș de primă mărime al lui Constantin Brâncuși.

Acest așezământ și-a propus – prin activitățile sale – o largă deschidere spre cultura universală, urmărind o mai bună punere în valoare a personalității ce cu onoare și cinste o reprezintă. Întru cinstirea memoriei celui care, la fel ca și Brâncuși, a trecut la cele veșnice tot la Paris, a fost organizat un muzeu, dotat cu o sală de expunere și cu o bibliotecă. O activitate permanentă se organizează aici, constând în simpozioane și colocvii, expoziții pe o gamă diversă de tematici, tabere de creație. Se remarcă în mod deosebit tabăra de sculptură "George Apostu"; o parte din exponatele realizate cu această ocazie împodobește spațiile libere din livada ce înconjoară clădirile. Și ca o remarcă demnă de consemnat este faptul că spațiul unde era instalată "popicăria" comuniștilor dinainte de 1989 a fost amenajat, ca o veritabilă galerie de arte plastice, și un punct muzeal pentru cel care a fost George Apostu.